OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto
Neuvotteleva virkamies Mervi Sarimo

Vastine

19.2.2025

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosuhrimaksusta annetun lain muuttamisesta (HE 220/2024 vp)

Lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä kirjallista vastinetta valiokunnalle toimitetuista hallituksen esitystä HE 220/2024 vp koskevista lausunnoista. Lisäksi lakivaliokunta on asiantuntijakuulemisessa pyytänyt lisätietoja liittyen tieliikennerikosten osuuteen rikosuhrimaksujärjestelmässä sekä niihin perusteisiin, joilla alle 18-vuotiaat rikoksentekijät on jätetty rikosuhrimaksujen ulkopuolelle

Oikeusministeriö toteaa asiassa kunnioittavasti seuraavaa:

Yleistä lausunnoista ja vastineen valmistelusta

Oikeusministeriön käytettävissä ovat olleet sisäministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, valtiovarainministeriön, Tuomioistuinviraston, Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden, Syyttäjälaitoksen, Poliisihallituksen, Oikeusrekisterikeskuksen, Ulosottolaitoksen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, Rikosuhripäivystyksen, Suomen Asianajajaliiton ja professori Kimmo Nuotion lausunnot.

Lausunnoista ilmenee, että esitystä kannatetaan laajasti. Joissakin lausunnoissa esitetään yksittäisiä huomioita, jotka koskevat rikoksen uhrien tukipalveluiden rahoituksen turvaamista ja korotettujen rikosuhrimaksujen kohdentamista tukipalveluihin sekä ehdotuksen taloudellisia, henkilöihin tai viranomaisten toimintaan kohdistuvia vaikutuksia. Oikeusministeriö katsoo, ettei asiantuntijakuulemisessa ole esitetty sellaisia olennaisia seikkoja, joita hallituksen esityksen valmistelussa ei ollut jo otettu huomioon. Oikeusministeriö pitää hallituksen esitystä lausuntojen valossa edelleen perusteltuna.

Seuraavassa esitetään oikeusministeriön yksityiskohtaiset kannanotot keskeisiin asiantuntijalausunnoissa esitettyihin huomautuksiin sekä vastataan lakivaliokunnan esittämiin tietopyyntöihin.

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Meritullinkatu 10 00170 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	kirjaamo.om@gov.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

Uhrien tukipalveluiden rahoitus ja rikosuhrimaksujen tuottojen kanavointi

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) pitää kannatettavana, että rikosuhrimaksua korotetaan esityksen mukaisesti ja ohjataan maksujen tuotto jatkossakin uhrien tukipalveluille. STM toteaa, että huomioiden muun muassa lähisuhdeväkivallan yleisyys Suomessa Nollalinjan puhelin- ja chat-palvelulle on huomattava tarve. Lausunnossa pidetään tärkeänä, että Nollalinjan rahoitus turvataan jatkossa, jotta palvelua on saatavilla riittävässä määrin ja kohtuullisessa ajassa. Nollalinjan rahoitus on ollut viime vuodet samalla tasolla (725 000 eur/vuosi), mikä ei vastaa nykytilanteessa rahoituksen tarvetta. THL katsoo, että rikosuhrimaksukertymän kasvaessa myös Nollalinjalle osoitetun avustuksen määrän tulisi kasvaa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) pitää keskeisenä rikosten uhrien oikeuksien toteutumisen näkökulmasta, että kasvavilla rikosuhrimaksujen tuotoilla nostetaan myös lähisuhdeväkivaltaa kokeneille tarkoitetun auttavan puhelimen Nollalinjan perusrahoitusta. Nostamalla Nollalinjan perusrahoitusta vähintään 900 000 euroon pystyttäisiin paremmin vastaamaan väkivallan uhrien akuuttiin avuntarpeeseen 24/7 auki olevassa palvelussa ja saavuttamaan Nollalinjalle asetetut tavoitteet: saapuneiden puheluiden vastausprosentin nousu 70 %, Nollalinjan saavutettavuutta parantavan chat-palvelun vakinaistaminen ja palvelun jatkuva kehittäminen. THL pitää myös tärkeänä rikosten uhrien tukipalveluiden kokonaisrahoituksen vuosittaista arviointia, sillä rahoituksen on pysyttävä riittävällä tasolla myös kustannusten ja asiakasmäärien noustessa.

Poliisihallitus kiinnittää erityistä huomiota siihen, että eduskunta on hyväksynyt rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovellusta annetun lain (sovittelulaki) muutoksen (HE 130/2024 vp), jonka mukaan soviteltavaksi ei saa ottaa, eräin poikkeuksin, ns. lähisuhdeväkivaltarikosta. Eduskunta on vastauksessaan 153/2024 vp edellyttänyt, että hallitus vahvistaa ja kehittää vanhempien, perheiden sekä lähisuhdeväkivallasta epäiltyjen ja uhrien tukea ja palveluja sekä palveluihin ohjausta, samoin kuin huolehtii tuen ja palvelujen riittävästä rahoituksesta lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan myös sovittelulain muutoksen johdosta on erittäin tärkeää, että tukipalvelut ja niiden rahoitus turvataan jatkossa laajemminkin.

Rikosuhripäivystys (RIKU) tuo esille lausunnossaan, että Rikosuhripäivystyksen ja muiden rikosuhrimaksujen tuotoista rahoitettavien tukipalveluiden rahoitus ei saa olla suoraan riippuvainen rikosuhrimaksujen tuotoista. Valtion tulee huolehtia siitä, että rikoksen uhrit saavat tarvitsemansa palvelut riippumatta siitä, miten paljon tuottoa rikosuhrimaksusta kertyy. Uhrien tukipalveluiden rahoituksessa tulee huomioida palveluiden asiakasmäärien kehitys, mahdollisuus säilyttää palveluiden riittävä kattavuus ja korkea laatu, uhrien oikeus saada tukipalveluita yhdenvertaisesti sekä yleinen kustannustason kasvu. RIKU korostaa, että rahoituksen tulee uhrien tarpeiden lisäksi perustua pitkäjänteisyyteen ja ennakoitavuuteen. RIKU viittaa rahoitukseen vuonna 2024 kohdistuneeseen mittavaan leikkausuhkaan ja epävarman tilanteen vaikutuksiin RIKUn toimintaan ja henkilöstön hyvinvointiin. Valtionavustusten leikkaus, kustannustason nousu ja muiden rahoituslähteiden epävarmuus johtivat sopeuttamistoimiin, jotka näkyvät RIKUn palvelurakenteessa vuoden 2025 alusta alkaen. RIKU painottaa, että EU:n uhridirektiiviin perustuvien uhrien

yleisten tukipalveluiden pitkäjänteisen suunnittelun ja turvatun toteuttamisen kannalta on hyvin tärkeää, että epävarmaan rahoitustilanteeseen ei enää jouduta.

Suomen Asianajajaliitto (Asianajajaliitto) pitää rikosten uhrien auttamispalveluiden toimintaedellytysten turvaamista tärkeänä, mutta katsoo, että Rikosuhripäivystyksen ja muiden rikosten uhrien tukipalvelujen rahoitus pitäisi perustua riittävästi myös muihin rahoituslähteisiin eikä olla liikaa riippuvainen rikosuhrimaksujen tuotosta.

Professori Kimmo Nuotio tuo lausunnossaan esille, että yhteiskunnan tulee varautua jatkossakin siihen, ettei rikosuhrimaksuista kertyvä tuotto yksin kata rikosuhrien tukipalveluiden kustannuksia.

Oikeusministeriö

Oikeusministeriö toteaa, että monet edellä mainituista näkemyksistä on saatettu oikeusministeriön tietoon hallituksen esitysluonnoksen lausuntokierroksen yhteydessä. Näitä on myös sisällytetty hallituksen esityksen lausuntopalautetta koskevaan osioon (s. 16–17).

Oikeusministeriö toteaa, että rikosuhrimaksusta annetun lain 1 §:ssä, jonka muuttamista hallituksen esitys ei koske, määritetään lain tarkoitus ja rajataan maksutuottojen käyttötarkoitus. Lain tarkoituksena on vahvistaa uhrien tukipalveluihin kohdennettavaa valtionrahoitusta rikosuhrimaksujen tuottoa vastaavalla määrällä. Esityksen yhtenä tavoitteena on vahvistaa uhrien tukipalveluihin kohdennettavaa rahoitusta siten, että rikoksentekijöiden vastuuta rahoituksesta lisätään rikosuhrimaksuja korottamalla. Lisätuottojen avulla kasvatetaan oikeusministeriön momentille 25.01.50 uhrien tukipalveluihin budjetoitavaa määrärahaa. Kuten esityksessä (s. 5) tuodaan esiin, valtion talousarviossa rikosuhrimaksut tuloutetaan momentille 12.39.01 (Sakkotulot ja tulot hallinnollisista maksuseuraamuksista). Rikosuhrimaksujen kanavointi uhrien tukipalveluihin on toteutettu oikeusministeriön pääluokan momentilta 25.01.50 (Avustukset). Rikoksen uhrien tukipalveluihin osoitettavista määrärahoista päätetään osana valtiontalouden kehysten ja valtion talousarvion valmistelua. Kyse on kokonaisuudesta, jossa yhtenä tekijänä otetaan huomioon rikosuhrimaksujen tuottoarviot. Kuten esityksessä (s. 12) mainitaan, tuottoarvioon liittyy epävarmuustekijöitä ja maksukertymiin voivat vaikuttaa monet eri asiat. Vuosittaiset harkinnanvaraiset avustuspäätökset valtionavustuksista tehdään hakemusten pohjalta sen jälkeen, kun valtion talousarvio on eduskunnassa hyväksytty.

Oikeusministeriö toteaa lisäksi, että Rikosuhripäivystys-toimintaan annetusta julkisesta palveluvelvoitteesta uhridirektiivin 2012/29/EU mukaisten rikoksen uhrien yleisten tukipalveluiden turvaamiseksi vuosina 2018–2027 maksettavan korvauksen parametrit on tarkennettu oikeusministeriön antamassa toimeksiantopäätöksessä (21.12.2017). Päätöksestä ilmenee, että korvauksen kokonaistaso riippuu eduskunnan budjettipäätöksessä. Päätöksen mukaan palveluvelvoitetta voidaan muuttaa, jos eduskunnan talousarviopäätös tai säädöksen muuttuminen sitä edellyttää.

Oikeusministeriö viittaa niin ikään esityksessä (s. 11) mainittuun uhripoliittiseen toimenpideohjelmaan, jossa valmistellaan ehdotukset rikoksen uhrien yleisten ja erityisten tukipalveluiden rahoituksen turvaamisesta sekä rahoitusvastuiden edelleen selkiyttämisestä.

Ehdotukset tulevat toteutuessaan vaikuttamaan rikosuhrimaksujen tuoton kohdentumisen lisäksi siihen, miltä momentilta valtionavustus maksettaisiin. Tavoitteena on, että työryhmän ehdotukset julkaistaan ja lähetetään lausunnoille helmikuun lopussa.

- Oikeusministeriö katsoo, että esitetyt huomiot eivät anna aihetta ehdotuksen muuttamiseen.

Ehdotuksen vaikutukset

Taloudelliset vaikutukset

Valtiovarainministeriö suhtautuu kriittisesti esityksessä mainittuun ehdotukseen valtionavustuksiin kohdennettavan momentin 25.01.50 määrärahan lisäämisestä siten, että vuonna 2026 määrärahaa lisättäisiin 900 000 eurolla ja vuodesta 2027 lukien täydellä tuottoarviolla. Valtionvarainministeriö katsoo, että valtionavustuksiin kohdennettavien määrärahalisäysten tulisi kytkeytyä rikosuhrimaksutuottojen kasvuun ja määrärahoja tulisi kasvattaa sitä mukaa kuin myös tulokertymä kasvaa, ei ennen sitä. Jos määrärahoja halutaan lisätä aiemmin, tämä tulisi toteuttaa olemassa olevien määrärahojen puitteissa.

Asianajajaliitto arvioi, että rikosuhrimaksujen korotus saattaa johtaa siihen, että nykyistä suurempi osa tuomituista rikosuhrimaksuista jää kokonaan maksamatta. Rikosuhrimaksutuottoa ei kerry lainkaan, kun rikosuhrimaksulain 4 §:n mukaisesti rikosuhrimaksu jätetään määrätä, jos se olisi rahamäärältään tuomittavaa sakkorangaistusta suurempi. Sama koskisi yhteisösakkoa.

Oikeusministeriö

Kuten esityksessä todetaan (s. 11), rikosuhrimaksujen korotusten lisätuotot alkavat kertyä vähitellen lakimuutoksen voimaantulon jälkeen tehdyistä rikoksista määrätyistä rikosuhrimaksuista. Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026. Rikosuhrimaksun käyttöönotosta saadun kokemuksen perusteella arvioidaan, että 1,9 miljoonan euron lisäys nykyiseen noin neljän miljoonaan euron vuosituottoon toteutuisi 3–4 vuodessa. Kuten esityksessä (s. 12) tuodaan esiin, tuottoarvioihin liittyy myös monia epävarmuustekijöitä.

Rikoksen uhrien tukipalveluista osoitettavista määrärahoista päätetään osana valtiontalouden kehysten ja valtion talousarvion valmistelua. Oikeusministeriö katsoo, että asiakasmäärien ja kustannusten kasvun johdosta uhrien tukipalveluiden rahoituksen ja saatavuuden turvaamiseksi olisi perusteltua lisätä valtionavustuksiin kohdennettavaa määrärahaa vuodesta 2026 esityksessä ehdotetusti. Myös esityksessä todetaan (s. 19, suhde talousarvioesitykseen), että tuloarviota momentilta 12.39.01 tullaan tarkistamaan vuoden 2026 talousarvioesityksessä. Vastaavasti rikosuhrimaksulain rajaaman tuottojen käyttötarkoituksen johdosta valtion maksamat siirtomenot momentilta 20.1.50 kasvaisivat vuodesta 2026 lukien. Myöhemmin talousarvioprosessissa tullaan päättämään tuottojen kohdentamisesta uhrien tukipalveluihin.

Oikeusministeriö toteaa vielä, että rikosuhrimaksujen kuluvan vuoden seurantatietoja on varsin rajatusti käytettävissä siinä vaiheessa, kun tulevan vuoden valtionavustusten määrärahatasoa valmistellaan. Oikeusrekisterikeskus välittää oikeusministeriölle neljännesvuosittain tiedot edeltäneen kolmen kuukauden ajanjaksona rikosuhrimaksuille kertyneistä euromääristä.

Esityksessä on pyritty arvioimaan rikosuhrimaksujen korotusten taloudellisia vaikutuksia. Samalla on kuitenkin todettu (s. 12), että koska korotus tehdään nyt ensimmäisen kerran, vaikutusta vähätuloisten maksukykyyn tai maksuhaluun ei ole mahdollista arvioida luotettavasti etukäteen. Lain jälkiarvioinnissa korotuksen vaikutus maksujen perintätilanteeseen voidaan laskea ja tietoa voidaan käyttää mahdollisten tulevaisuudessa tehtävien korotuksien arvioinnissa. Lisäksi on todettu, että korotuksella saattaa olla vaikutusta myös siihen, että rikosuhrimaksu jää lain 4 § huomioon ottaen aikaisempaa useammin määräämättä, mutta tätä maksukertymän mahdollista pienentymistä ei pystytä arvioimaan.

- Oikeusministeriö katsoo, että esitetyt huomiot eivät anna aihetta ehdotuksen muuttamiseen.

Vaikutukset viranomaisen toimintaan

Sisäministeriö kiinnittää huomiota hallituksen esityksen lausuntopalautteita käsittelevässä osassa todettuun seikkaan, jonka mukaan muutoksella on vaikutuksia poliisin tietojärjestelmiin. Poliisihallituksen antaman lausuntopalautteen mukaan poliisin on tehtävä muutoksia kolmeen eri tietojärjestelmään. Poliisihallituksen kannan mukaan järjestelmäkehitykseen vuodelle 2025 varattu rahoitus ei riitä muutosten toteuttamiseen, joten toteutus edellyttää lisärahoitusta. Poliisihallitus selvittää kustannusten tarkempaa määrää, mutta kyse on arviolta enintään 20 000 eurosta.

Poliisihallitus nostaa lausunnossaan niin ikään esiin, että esitysluonnoksen muutoksilla on vaikutuksia etenkin poliisin tietojärjestelmiin, koska rikosuhrimaksu määrätään myös sakkomenettelyssä, jos käsiteltävästä rikoksesta säädetty rangaistus on enintään kuusi kuukautta vankeutta. Rikosuhrimaksu määrätään mm. liikenneturvallisuuden vaarantamisesta ja kulkuneuvon kuljettamisesta oikeudetta. Sakkomenettelyssä rikosuhrimaksu lisätään kiinteänä summana sakon kokonaismäärään. Muutoksia tulisi tehtäväksi kaikkiaan kolmeen tietojärjestelmään (PATJA, POLO ja LVS). Toteuttamiskustannuksiksi arvioidaan enintään 20 000 euroa.

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus toteaa, että muutos edellyttää pieniä muutoksia myös tuomioistuinten käyttämään järjestelmään (AIPA) euromäärien muuttuessa.

Oikeusministeriö

Oikeusministeriö toteaa, että maininta poliisin tietojärjestelmien muutostarpeista on jo lisätty hallituksen esitykseen (s. 13) lausuntokierrokselta saadun palautteen pohjalta.

Kertaluonteiset kustannusvaikutuksiltaan pienet muutokset on oikeusministeriön käsityksen mukaan toteutettavissa viranomaisten nykyisten resurssien puitteissa.

- Oikeusministeriö katsoo, että esitetyt huomiot eivät anna aihetta ehdotuksen muuttamiseen.

Henkilöihin kohdistuvat vaikutukset

Asianajajaliitto ilmoittaa lausunnossaan kannattavansa lähtökohtaisesti hallituksen esityksen ehdotuksia rikosuhrimaksujen korottamisesta muun muassa yleisen kuluttajahintaindeksin nousu huomioon ottaen, mutta toteaa esitetyn korotuksen olevan suhteellisen tuntuva (50 %). Asianajajaliitto kiinnittää huomiota rikosuhrimaksun luonteeseen rikoksen seuraamuksia tosiasiallisesti ankaroittavana lisämaksuna etenkin vähävaraisten vastaajien kohdalla. Rikosuhrimaksun korotus aiheuttaisi sen, että rikosoikeudellinen kokonaisseuraamus vastaajalle muodostuisi selvästi nykyistä tuntuvammaksi. Seuraamus olisi erityisen tuntuva niille vähävaraisille tuomituille, jotka haluavat suorittaa kaikki velvoitteensa asianmukaisesti ja tosiasiassa myös maksaa rikosuhrimaksun. Rikosuhrimaksujen korotus saattaa Asianajajaliiton mukaan johtaa siihen, että nykyistä suurempi osa tuomituista rikosuhrimaksuista jää kokonaan maksamatta.

Professori Kimmo Nuotio on lausunnossaan todennut, että [rikosuhrimaksujen] korotukset ovat siinä määrin tuntuvia, että ne merkitsevät kasvavaa lisätaakkaa rikoksentekijän maksettavaksi. Nuotion näkemyksen mukaan ei ole täysin ongelmatonta ajatella, että yhteiskunta voisi kokonaan vyöryttää uhrien tukipalveluiden kustannusvastuun rikoksentekijöille. Hän arvelee lausunnossaan, että vaikka moni rikoksentekijä maksaa hänelle määrätyn rikosuhrimaksun ja vielä useammilta se saadaan perityksi, maksettavaksi määrätyt vahingonkorvaukset ja tuomitut sakkorangaistukset yhdessä luultavasti jo heikentävät tuntuvasti maksukykyä, jolloin rikosuhrimaksun suorittaminen kilpailee näiden rangaistusten ja korvausvastuiden kanssa. Professori Nuotion arvion mukaan velkaantuminen voi heikentää motivaatiota irtaantua rikosten tekemisestä. Rikosuhrimaksu muodostaa kuitenkin varsin vähäisen osan velan kokonaisuudesta, joten hän ei näe tältä kannalta estettä korottaa rikosuhrimaksua.

<u>Oikeusministeriö</u>

Oikeusministeriö toteaa, että huoli rikosuhrimaksun korotuksen vaikutuksesta taloudellisesti heikossa asemassa oleviin tuli esiin muutamassa lausunnossa jo esitysluonnoksen lausuntokierroksella. Myös hallituksen esitys (s. 12) sisältää arviointia siitä, että rikosuhrimaksun korotus voi yksittäistapauksissa, etenkin vähätuloisille ja velkaantuneille henkilöille, olla tuntuva ja haitata jo valmiiksi heikkoa makukykyä. Maksu voi myös vaikeuttaa moninkertaisten lyhytaikaisvankien vapautumisen jälkeistä tilannetta. Kuten esityksessä todetaan, ehdotuksen vaikutuksia maksuhalukkuuteen ja maksukykyyn voidaan kuitenkin pitää rajallisina ja hyväksyttävinä. Maksu pysyy useita vuosia samana yleisestä hintatason noususta huolimatta. Ehdotettua 50 prosentin korotusta maksuihin voidaan pitää euromääräisesti tarkastellen kohtuullisena myös maksukyvystä riippumatta (s. 20).

- Oikeusministeriö katsoo, että esitetyt huomiot eivät anna aihetta ehdotuksen muuttamiseen.

Siirtymävaiheen ohjeistus

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus toteaa, että selkeä kattava voimaantulosäännös on tarpeen epäselvien laintulkintatilanteiden välttämiseksi, joten on hyvä, että tämä on huomioitu perusteluissa. Käräjäoikeus kiinnittää vielä huomiota tilanteisiin, joissa tuomittavana on useita rikoksia, ja osa teoista on tehty ennen ja osa jälkeen lainmuutoksen. Käräjäoikeuden mukaan olisi hyvä määritellä selkeästi, miten rikosuhrimaksu määrätään tilanteessa, jossa lainmuutoksen jälkeiset teot edellyttäisivät ehdotettua 60 euron suuruista rikosuhrimaksua, mutta ennen lainmuutosta tehdyt vanhan lain 80 euron rikosuhrimaksua, tai kun lainmuutoksen jälkeisestä teoista yksin määrättävä seuraamus olisi sakkorikos.

Oikeusministeriö

Siirtymävaiheeseen liittyvää ohjeistusta (s. 18) lisättiin hallituksen esitysluonnoksesta saadun lausuntopalautteen pohjalta. Oikeusministeriö toteaa, että jo nyt perusteluissa on ajallista soveltamista tavallista laajemmin, eikä näe tarvetta siihen, että asiasta lausuttaisiin täydentävästi lisää.

- Oikeusministeriö katsoo, että esitetty huomio ei anna aihetta ehdotuksen muuttamiseen.

Kuulemisessa esille tulleita kysymyksiä

Tieliikennerikoksista määrätyt rikosuhrimaksut

Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisessa oikeusministeriöltä pyydettiin lisätietoa tieliikennerikoksista määrättyjen rikosuhrimaksujen osuudesta tuottokertymässä. Samassa yhteydessä nostettiin esiin kysymys siitä, olisiko tieliikennerikoksiin olisi mahdollista kohdentaa pienempää rikosuhrimaksua. Kuulemisessa nousi esille myös kysymys rikostyyppikohtaisen rikosuhrimaksun säätämisen mahdollisuudesta.

Oikeusrekisterikeskuksen mukaan rikosnimikekohtaista tietoa rikosuhrimaksujen kertymästä ei ole saatavilla järjestelmä- tai tilastokannasta. Koska kyseistä tietoa ei ole saatavilla, asiaa voidaan arvioida laskemalla vuoden 2023 rikostilastoista liikennerikoksien osuus niistä sakkomääräyksellä ja rangaistusmääräyksellä määrätyistä sakoista sekä oikeudessa annetuista tuomioista, joista määrätään rikosuhrimaksu. Osuuden avulla voidaan arvioida liikennerikoksien suhteellista osuutta maksettujen maksujen kertymästä Oikeusrekisterikeskukselta saatujen sakkolaji- ja sakkotyyppikohtaisten kertymätietojen perusteella. Kertymätiedoissa on käytetty vuoden 2024 kertymätilannetta maksuista, jotka on määrätty vuoden 2023 aikana. Näin arvioituna liikennerikoksien osuus rikosuhrimaksujen kertymästä olisi vuonna 2023 määrätyistä maksuista ollut noin 70 prosenttia (noin 2,7 miljoonaa euroa). Oikeusministeriö korostaa, että tarkkaa tietoa osuudesta ei kuitenkaan ole saatavilla.

Oikeusministeriö toteaa, että rikosuhrimaksujärjestelmää luotaessa tavoitteena oli järjestelmä, joka on oikeudenmukainen, tasapuolinen, kannattava ja riittävän yksinkertainen. Rikosuhrimaksu määräytyy rangaistusasteikon perusteella riippumatta rikostyypistä tai siitä, onko rikoksella uhria (LaVM 32/2014, s. 3). Syyllistymistä tekoon, josta on säädetty vankeusuhka, on pidetty sopivana rikoksen vakavuuteen pohjautuvana rajana maksuvelvollisuudelle (HE 293/2014 vp, s. 13). Rikoksen törkeyteen liittyvä maksun porrastus korostaa järjestelmän kohtuullisuutta. On otettava huomioon, että rangaistusluonteista taloudellista seuraamusta koskevan sääntelyn tulee olla täsmällistä, hyväksyttävää ja seuraamuksen tulee olla oikeassa suhteessa tekoon. Lisäksi järjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (PeVL 61/2014 vp, s 2). Sääntelyratkaisuun on vaikuttanut se, että järjestelmän on käytännöllisistä syistä oltava yksinkertainen.

Rikosuhrimaksulakia säädettäessä arvioitiin, että lukumääräisesti suurin osa maksuista liittyy tieliikennerikoksiin. Niiden rajaaminen maksuvelvollisuuden piiristä olisi tehnyt rikosuhrimaksujärjestelmästä taloudellisesti kannattamattoman (HE 293/2014 vp, s. 14). On syytä painottaa, että vaikka rikoksella ei aina ole uhria, on vahingonvaara tieliikennerikoksissa todellinen (HE 293/2014 vp, s. 17, LaV 32/2014 vp, s. 3). Uhriksi joutuminen on osin sattumanvaraista, mutta liikennerikokset eivät ole uhrittomia rikoksia. Ennakkotietojen mukaan vuonna 2024 tapahtui 2 776 henkilövahinkoon johtanutta tieliikenneonnettomuutta. Onnettomuuksissa kuoli 171 ja loukkaantui 3 437 ihmistä. (Liikenneturva). Kun sairauskohtaukset suljetaan pois, vuonna 2023 tapahtui 153 kuolemaan johtanutta liikenneonnettomuutta, joissa menehtyi 163 henkilöä. (Onnettomuustietoinstituutti OTI, vuosiraportti 2023). Vuosina 2004–2023 keskimäärin joka neljäs (27 %) kuolemaan johtaneen moottoriajoneuvo-onnettomuuden aiheuttanut kuljettaja oli alkoholin vaikutuksen alaisena ja ylinopeutta ajoi 44 % pääaiheuttajista. (OTI, vuosiraportti 2023). Prosentin lisäys keskinopeuteen lisää kuolonkolarin riskiä neljällä prosentilla (Liikenneturva).

Rikosuhrimaksu koskee liikennerikoksia, joista säädetään rikoslaissa ja joista seuraamuksena on sakkoa tai vankeutta. Liikennerikkomukset ovat rikoksia lievempiä tekoja, joiden seuraamuksena on hallinnollinen liikennevirhemaksu. Niistä ei rikosuhrimaksua määrätä. Rikkomuksista säädetään tieliikennelaissa ja muissa tieliikennettä koskevissa laeissa.

Rikoksen uhrien yleiset tukipalvelut, jotka tuotetaan Rikosuhripäivystys-toiminnassa oikeusministeriön antamalla julkisella palveluvelvoitteella, on tarkoitettu kaikille rikoksen uhreille. Rikosuhripäivystys (RIKU) tarjoaa tukea ja neuvontaa myös liikennerikosten uhreille.

- Oikeusministeriö katsoo, että rikosuhrimaksujärjestelmää säädettäessä valitut perusratkaisut tulee säilyttää eikä niiden muuttamiselle ole perusteita.

Alaikäiset rikoksentekijät

Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisessa oikeusministeriöltä kysyttiin tietoja niistä perusteista, joilla alaikäiset rikoksentekijät on vapautettu rikosuhrimaksun

maksamisvelvollisuudesta. Kuulemisessa nousi esiin myös kysymys siitä, tulisiko rikosuhrimaksu jatkossa määrätä myös 15–17-vuotiaille rikoksentekijöille.

Oikeusministeriö

Rikosuhrimaksusta annetun lain 2 §:ssä säädetään rikosuhrimaksua koskevasta maksuvelvollisuudesta. Sen mukaisesti maksuvelvollisuutta ei ole, jos tekijä oli rikoksentekohetkellä alle 18-vuotias. Alaikäiset rikoksentekijät on jätetty maksuvelvollisuuden ulkopuolelle. Rikosuhrimaksulain esitöissä asiaa perusteltiin sillä, että rikosuhrimaksujärjestelmällä ei haluta lisätä nuorten velkaantumista eikä aiheuttaa sitä tilannetta, että huoltaja maksaisi rikosuhrimaksun alaikäisen puolesta (HE 203/2024 vp s. 13). Tuotiin myös esiin, että oikeusministeriössä alaikäisistä ulosottovelallisista tehdyn selvityksen mukaan 15–17-vuotiailla oli ulosotossa olevissa veloissa merkittävänä ryhmänä sakot.

- Oikeusministeriö katsoo, että rikosuhrimaksujärjestelmää säädettäessä valittu perusratkaisu tulee säilyttää eikä sen muuttamiselle ole perusteita.